

Af Sorø Historie i det første Aarhundrede efter Reformationen.

Foredrag af H. F. Rørdam den 21. Juni 1898.

Der falder en ejendommelig Belysning over alt, hvad der hører Middelalderens Kirke- og Klostervæsen til. Den svarer paa en Maade til Dunkelheden i de gamle Kirkebygninger og Munkeceller. Her flyede man den fulde Solklarhed. Kirkeruderne vare ofte halvt blændede ved Glas-malerier. Disse kunde vel være af en saare smuk Virkning paa sollyse Dage; men paa mørke Dage holdt de Lyset ude. Desuden vare Vinduerne som oftest anbragte saa højt oppe i Murene, at de kun tillod et sparsomt Lys at trænge ind. Som det gik i det ydre, saaledes gik det ogsaa i det indre. Et mystisk Halvlys hviler over saa meget i det middelalderlige Kirkeliv. Heri indtraadte ved Reformationen en stor Forandring. Den har bragt fuldt Lys ind i Kirken, ikke Forstandens kolde Lys, men Guds Ords varme Lys, udstraalende fra Jesus Christus.

En Virkning af Reformationen var, at Klostrene maatte forsvinde lidt efter lidt. Alle Klostre ophørte ikke samtidig at bestaa. Tiggermunkene vare de første, som maatte vige Pladsen. Deres Existens hvilede, som Navnet antyder, paa Tiggeri. Men dette havde ikke Befolkningens Sympathi. Vel kunde det være behageligt at tage imod Munkens Velsignelse for en Gave; men vankede der ingen Gave, kunde det let ske, at der fra Munkens Side kom noget ganske andet end Velsignelser. Derfor opløstes Tiggerklostrene, alt som Reformationen skred frem. 1537 synes det sidste at have ophørt at bestaa.

Anderledes var det med de store Herreklostre, som Sorø. Til disse hørte saa meget Jordegods, at de meget vel indtil videre kunde fortsætte deres Tilværelse uden at falde nogen til Byrde, ja endog afgive ret betydelige Bidrag til Statsfornödenheder¹⁾. Sorø bestod som Kloster endnu en Menneskealder efter Reformationen. Senere har Stiftelsen

¹⁾ Se Rørdam, Danske Kirkelove 1536—1683 I, 215, 236.

som bekjendt, vexelvis som Skole og som Akademi, eller vel endog som begge Dele samtidig fortsat sit Liv indtil denne Dag. Og da Tidsrummet efter Reformationen for Sorøs Vedkommende lige saa fuldt som den ældre Tid frembyder mange mindeværdige Punkter, maa man beklage, at ingen har forsøgt at give en samlet Udsigt over Stedets Historie i de forskjellige Tidsrum. Visselig er der sket flere Tilløb til en Fremstilling af Sorøs Historie, og der er ydet meget gode Bidrag af forskjellige Forfattere; men Emnets Omfang synes at have foraarsaget, at man har nøjedes med at give Brudstykker, der kunne være al Ære værd, men dog ikke tilfredsstillende den, der ønsker at kjende det hele. Selvfølgelig kan jeg i et kort Foredrag ikke afhjælpe dette Savn; her vil jeg kun forsøge at fremdrage nogle Træk af Sorøs Historie i det Aarhundrede, der følger nærmest efter Reformationen.

Først kan da omtales, at den allerede af den forrige Taler nævnte Abbed Henrik Christiensen¹⁾, der paa en saa prisværdig Maade havde søgt at holde de gamle Minder i Hævd, overlevede Reformationens mest kritiske Aar og, hvad der er det mærkeligste, saa længe han levede bevarede sin Plads i Danmarks Riges Raad som den sidste Levning af store politiske Magt, Prælaterne i Middelalderen havde haft. I et Brev af 28. Oktober 1538 kalder Kong Christian III. ham nemlig endnu »vor Mand og Raad«, idet han samtidig stiller ham i Spidsen for »vore og Kronens Klostre«, Soer, Esrom, Herresvad, Vidskøl og Øm²⁾, altsaa de hidtilværende Cistercienserklostre, der fik Lov til indtil videre at bestaa, om de end maatte foretage saadanne

¹⁾ Han kaldes i nyere Skrifter sædvanlig Tornekrans efter sit Vaaben (s. Henry Petersen, Danske gejstlige Sigiller); det kunde dog bemærkes, at han ikke selv brugte dette Tilnavn, og at en af hans nærmeste Eftermænd, Abbeden Morten Pedersen, betegner ham som »generosus et nobilis vir, M. Henricus Christiernus Juttus, Liuctzou cognomine, Abbas Sorensis 47., regum Daniae trium consiliarius integer« (Ny kirkehist. Saml. III, 505).

²⁾ Rørdam, Danske Kirkelove I, 21.

Ændringer i deres Gudstjeneste, at den nogenlunde kunde stemme med evangelisk Kirkeorden, idet de maatte love at rette sig efter Dr. Johan Bugenhagens »*Ordinatio Ceremoniarum pro Canonicis et Monasteriis*« (Undervisning og Raad af Guds Ord, som skal holdes af Kanniker og Klostermænd, trykt som Tillæg til den danske Kirkeordinans). Da Abbed Henrik døde 27. Decbr. 1538, blev hans Efterfølger Niels Jespersen (tidligere Abbed i Herredsvad i Skaane) ogsaa Tilsynsmand for de ovennævnte Klostre¹⁾; men Plads i Rigsraadet fik hverken han eller nogen senere Klosterforstander.

I denne Abbeds første Embedsaar var Sorø Skueplads for en ret betydningsfuld Forhandling. For nemlig at faa den under 14. Juni 1539 lovtagne Kirkeordinans fra Papiret ud i Livet, tog Kong Christiern III. sig over at holde Møder i flere Landskaber — i alt Fald i Skaane²⁾ og Sjælland — med Repræsentanter for Menighederne for at faa nogle kirkelige Bestemmelser slaaede fast, særlig vedrørende den evangeliske Gejstligheds Lønning. For Sjælland holdtes Mødet i Sorø Kloster den 14. November 1539, hvor Provsten og to Kirkeværger fra hvert af Stiftets Herreder havde indfundet sig til Forhandling med Kongen³⁾.

Ligesom Klostrene oftere i ældre Tid havde afgivet Herberge »for Gjæst og gangende«, saaledes var dette særlig Tilfældet med Sorø Kloster i Tiden efter Reformationen, baade fordi det var en passende Station paa Vejen mellem Korsør og Kjøbenhavn, og vel ogsaa fordi der i Klosterets mange Bygninger var rigelig Plads. Fyrstelige Personer, Adelsfolk og andre mindre notable rejsende, hvis Vej faldt gennem Sjælland, fandt sædvanlig Herberge i Sorø Kloster, som det fremgaar af forskellige Rejseberetninger⁴⁾. Tillige blev Klosteret en Detentions- og For-

¹⁾ Anf. Skr. I, 26.

²⁾ Ny kirkehist. Saml. II, 710—7.

³⁾ Danske Kirkelove I, 140—1

⁴⁾ Hist. Tidsskrift 4. R. VI, 474 f.

sørgelsesanstalt for forskellige, især gejstlige Personer, som enten havde forset sig eller trængte til Værn og Pleje. Saaledes kan nævnes Biskop Øgmund Povlsen fra Island, der døde i Sorø Kloster 1543 efter 1½ Aars Ophold der¹⁾, Sværmeren Hr. Christoffer Michelsen, tidligere Lektor i Odense, der døde som Fange i Sorø 1556, Professor Ejler Hansen Malmø, der døde her 1567 efter mange Aars Sinds-svaghed, Præsten Jakob Andersen fra Jørlunde, der var afsat for »Trylleri«, Mag. Iver Bertelsen, der en Tid lang sad fængslet her, men senere blev Klosterets Forstander, Digteren, Mag. Hans Jørgensen Sadolin, der grovelig havde forset sig i sit Præsteembede, samt flere andre²⁾.

For at skaffe det gjenoprettede Universitet Tilgang, paalagde Christian III. 1541 de da endnu bestaaende Klostre og Kapitler hvert at holde et vist Antal Studenter »til Studium i Kjøbenhavn med fri Underholdning til Mad, Drikke, Klæder og Bøger«; dertil skulde man vælge »de Personer af deres Kloster, som noget Haab er i til Religionens Ophold og Forbedrelse«. Naar nogen var færdig med sit Studium, skulde der sendes en anden i hans Sted. Sorø, der her, som ellers, nævnes først blandt de danske Klostre, skulde stadig holde to til Studium³⁾. Naar Kongen 1549 befalede Hr. Niels, Abbed i Soer, strax at sende »nogle lærde og forstandige Brødre der fra Klosteret til Roms Kloster paa Gulland⁴⁾«, da var det sikkert i den Hensigt, at disse Klosterbrødre, og maaske ogsaa en i samme Brev nævnt Klostermand fra Vidskøl, under deres Ophold i det gullandske Kloster skulde uddanne unge Mænd, der kunde paatage sig at være Præster paa hin fjerne Ø, som det ellers var vanskeligt at skaffe den fornødne gejstlige Betjening.

Paa hin Tid, da man endnu ikke kunde gjøre Univer-

¹⁾ Danske Mag. III, 348.

²⁾ Ny kirkehist. Saml. III, 543 ff. 604 ff. V, 348. K. S. 4. R. II, 288 ff.

³⁾ Danske Kirkelove I, 187.

⁴⁾ Danske Mag. 4. R. IV, 166.

sitetsstudier til Betingelse for Adgang til Præsteembede, brugtes nemlig adskillige Klostre, og fortrinsvis Sorø, som Præsteskoler. Noget saadant var allerede antydet i Universitetets Ordinans af 1539, hvor der, vistnok efter Bugenhagens Initiativ, fandtes den Bestemmelse, at der i Herreklostrene skulde holdes Skole for fattige unge Mennesker, der vare bekvemme til Bogen. »Der skal være en Theolog, enten en Klostermand eller en anden i saakaldet verdslig Dragt, en Mand af Lærdom, som kan holde Forelæsninger over den hellige Skrift og prædike. Af Klosterbrødrene skal ogsaa udvælges eller andenstedsfra hidkaldes Mænd, der kunne undervise i Grammatik, Dialektik og Rhetorik, samt tyde nogle Autores. Men saa længe de (unge Mænd) studere der, skulde de være deres foresatte lydige, leve i Kyskhed, Ærbarhed, Bøn og Studering, og hver Dag synge og læse i Koret efter den i Kirkeordinansen foreskrevne Skik samt bære Munkedragt«. »Men naar de forlade Klostrene, hvad enten det nu er Læsemestre eller Disciple, og forlange at gifte sig efter Guds Anordning, maa der gives dem Bestillinger ved andre Kirker og Skoler, efter deres Fortjenester i Lærdom og Levned¹⁾«.

Da denne Bestemmelse imidlertid næppe tilstrækkelig var bleven gennemført, udgik der 1551 kgl. Befaling til Soer, Antvorskov, Ringsted, Skovkloster og Esrom om Ansættelse ved hvert af disse Klostre af en »Læsemester, som kunde læse udi den hellige Skrift for de unge Brødre og de andre unge Personer, som der i Klosteret ere«²⁾. Fra den følgende Tid kjende vi da ogsaa Navnene paa en Række Mænd, der have virket som Læsemestre i Sorø, saasom Mag. Christoffer Gifft († 1556), M. Jørgen Rasmussen Ydsted (1556—9), M. Morten Pedersen (1562—5), M. Knud Pedersen Riber († 1569), M.

¹⁾ Cragii Hist. Chr. III, ed. Gram., Addit. p. 123—6. Rørdam, Kbh. Univ. Hist. 1537—1621 I, 52.

²⁾ Danske Kirkelove I, 311.

Christian Machabæus (1569—71)¹⁾. I Kongebrevet angaaende Ansættelse af Læsemestere i Klostrene bemærkes om deres Løn: »Dersom I ikke have nogen Besoldning at udlægge forskrevne Læsemester for hans Tjeneste, da maa I lade ham besøge en af de næst omliggende Sogne, som Brødrene der udi Klosteret pleje at besøge, og bruge ham der til en Sognepræst, og give ham der til med Klæde og Penge som en af eders Svende«. Uden Tvivl har da alle de ovenanførte Læsemestere tillige været Præster, men Undtagelse den sidst nævnte (Chr. Machabæus).

Et ganske mærkeligt Exempel paa, hvorledes en ung Mand i hine Tider alene gennem Skole- og Klosterdannelse forberedtes til Præsteembede, have vi i Christiørn Nielsen Juel, hvis endnu bevarede Dagbog viser, hvorledes han, efter Skolegang paa forskellige Steder, fra Vidskøl kom til Sorø, hvor han blev Klosterets Skriver og siden (1557) Præst i Sorø eller i et af de Klosteret underlagte Landsbysogne²⁾. I en Menneskealder efter Reformationen bevarede nemlig endnu den gamle Skik eller rettere Uskik, at de Klostrene underlagte Sogne ikke havde bosiddende Sognepræster, men betjentes fra Klostrene af ved vandrende eller ridende Klosterbrødre. Da disses Dannelse vistnok mangen en Gang var meget tarvelig, foreskrevs i det saakaldte kgl. Klemmebrev for Sjælands Stift af 9. Maj 1555: »Efterdi der findes, at de Kirker, som ligge til Antvorskov, Soer, Esrom og andre Herreklostre her udi Sjælland, ikke ere besørgede med lærde Mænd til Sognepræster, thi at (o: eftersom) Præsterenten oppebæres til Klostrene, da skal dermed saa holdes, at hvor der ikke udi Klostrene kan holdes lærde Præster, som kan ride ud til Sognekirkerne og gjøre Sognefolket der sammesteds deres tilbørlige Tjeneste,

¹⁾ Nærmere Efterretninger om disse Læsemestere findes i forskellige Skrifter saasom: Morten Pedersen, Absalons og Esbern Snares Herkomst; Saml. t. Fyns Hist. og Beskr. X, 144; N. kirkehist. Saml. V, 348; Rørdam, Kbh. Univ. Hist. II. osv.

²⁾ Ny kirkehist. Saml. V, 342 ff.

da skal Forstanderne for samme Klostere være pligtige at sætte bosiddende Præster hos Kirken, og udlægge dem Præstegaarde, og tillægge dem en tilbørlig Underholdning¹⁾«. Indtil videre vedblev Tingene dog vistnok at gaa i det gamle Spor, da det var det fordelagtigste for Klostrene at tage Præsterenten og lade de unge Brødre rejse ud om Søndagen og prædike i vedkommende Kirker.

Da Abbed Niels Jespersen døde 27. Juni 1556, traadte »Konventsbrødrene i Soer Kloster« strax sammen under Forsæde af Abbed Peder fra Esrom og valgte en af deres Medbrødre, Hr. Oluf Lauritsen Karsemose, til Abbed, under Forbehold af Kongens Stadfæstelse, som allerede meddeltes under 1. Juli s. A.²⁾. Den nævnte Hr. Oluf var en gammel Klostermand, vistnok oprindelig fra Esrom, i hvis Nærhed den By, efter hvilken han havde Navn, ligger³⁾. Han forestod Sorø Kloster og Gods til sin Død 10. Maj 1565, da han efterfulgtes af Klosterets hidtilværende Lektor, Mag. Morten Pedersen. Denne Mand, der senere (1572) blev Sognepræst ved Domkirken i Roskilde, har navnlig gjort sig bemærket ved sit Skrift om »Absalons og Esbern Snares Herkomst« og ved sine historiske Optegnelser⁴⁾. Medens han forestod Sorø Kloster, kom den ved »Klemmebrevet« af 1555 foreskrevne, men den Gang endnu ikke gennemførte, Udskiftning af de Klosteret underlagte Landsbysogne, et Skridt videre, idet Kong Frederik II. under et

¹⁾ Danske Kirkelove I, 441.

²⁾ Danske Kirkelove I, 491—2.

³⁾ Se Dansk biogr. Lexikon IX, 101.

⁴⁾ Se Ny kirkehist. Saml. III, 483 ff. IV, 777. K. S. 4. R. I, 453. II, 536 ff. I Univ-Bibliotheket findes en gammel Foliant, der har tilhørt denne Mand, med Titel »Catalogus sanctorum et gestorum eorum . . . editus a Reuerendissimo in Christo patre, domino Petro de Venetijs, dei gratia episcopo Equilino.« Argent. 1513. Paa Titelbladet er skrevet: »Martinus Petrj Ernopotamius s Grenouensis Cimber 1550«. Bag i Bogen gjør han opmærksom paa Trykkeaaaret (1513), hvortil han føjer: »Lutherus docere incoepit 1517«. En senere Ejer af Bogen var: Nicolaus Canuti Durop Cimber.

Ophold paa Sorø Kloster, som han i det hele jevnlig besøgte, den 9. Juli 1569 udstedte Befaling til Abbederne i Soer og Ringsted samt Prioren i Antvorskov, om at der skulde udlægges Præstegaarde til de Præster i Klostersognene, der hidtil havde haft deres Underhold i Klostrene, og at de fremtidig skulde nyde Præstetienden og anden Rente ligesom andre Landsbypræster, medens Klostrene ikke skulde have nogen Raadighed over disse Indtægter¹⁾.

Efterhaanden som denne Foranstaltning gennemførtes — fuldstændig skete det først 1574²⁾ — ophørte det gamle Klosterliv, og samtidig tabte Klosterskolerne deres væsentlige Betydning, da det ved Oprettelsen af Kommunitetet 1569 gjordes muligt for fattige Studenter at opholde sig saa længe ved Universitetet, at de ved samme kunde faa den fornødne Uddannelse til Præster, hvorfor ogsaa akademisk Dannelse fremtidig gjordes til Betingelse for Adgang til Præstekald³⁾.

De under Sorø Kloster forhen liggende Sogne, der nu bleve gjorde til selvstændige Præstekald, vare Bjergby (kaldes endnu, som et Minde om den gamle Forbindelse: Munkebjergby) og Bromme, Pedersborg og Kindertofte, Lyngø og Braaby, Slaglille og Bjernede, samt Alsted og Fjenitslev.

Kom Sorø Kloster end altsaa til at træde tilbage i sin Egenskab som Dannelsesanstalt for vordende Præster, saa kom det alligevel paa en anden Maade til at fremme højere videnskabelig Kultur, idet der ved den ovennævnte Kommunitetsfundats bestemtes, at de tre Klostre Sorø, Ringsted og Antvorskov fremtidig aarlig tilsammen skulde yde 400 Daler, hvorved 4 unge Videnskabsmænd (3 Theologer og 1 Mediciner) skulde sættes i Stand til at studere udenlands. Den Klostrene tidligere paahvilende Forpligtelse til at holde

¹⁾ Ny kirkehist. Saml. II, 764 f.

²⁾ Danske Kirkelove II, 219 ff.

³⁾ Danske Kirkelove II, 204 f.

Studenter ved Kjøbenhavns Universitet maa samtidig betragtes som bortfalden¹⁾).

Tiden tillader os ikke at dvæle ved de betydelige Kulturopgaver, Sorø som kongelig Skole og som Akademi har haft i de følgende Tider; kun ét skal her berøres, nemlig den mærkelige Indflydelse, som de Minder, Sorø gjemmer fra Absalons og Valdemarernes Dage, har øvet paa forskellige betydelige Personligheder, der have haft deres Hjem og Virksomhed paa dette Sted, lige fra Abbed Henrik Christiernsen Liuctzou eller Tornekrans og indtil Bernhard Severin Ingemann.

Jeg nævnede før, hvorledes Mester Morten Pedersen, der som Læsemester og Klosterforstander færdedes i Sorø i en Del Aar, her modtog sin historiske Opvækkelse. Det samme var ogsaa Tilfældet med andre, hvis historiske Sans blev vakt under Sysselsættelse med de til Sorø knyttede historiske Minder. Saaledes den tidligere nævnte Mester Iver Bertelsen, der blev Morten Pedersens Efterfølger som Klosterforstander i Sorø (1572—80) og lignede ham i Kjærlighed til Fortidens Levninger²⁾. Det er værdt at agte paa, at efterat Sorø Klosters middelalderlige Mission er endt, faar det en ny; ved nemlig at staa som et Minde fra Danmarks Storhedstid vinder det en ejendommelig Magt over Sindene, Evnen til at drage Fædrelandets Fortid frem for Sjælens Øje. Det bliver, saa at sige, et Spejl, hvori en yngre Tidsold kan se sit eget Billede i det lysende Forbilledes ideale Skikkelse.

Da M. Iver Bertelsen 1580 forflyttedes som Forstander fra Sorø til Ringsted Kloster, blev førstnævnte Stiftelse underlagt en verdslig Styrelse, idet Kong Frederik II.'s Yndling og Staldmester Peder Reedtz til Tygestrup forlenedes dermed. Han beholdt dog Sorø kun til 1584, da han afløstes af Johan Svave, der allerede maatte fratræde

¹⁾ Rørdam, Kbhvns Univ Hist. 1537—1621 II, 84.

²⁾ Ny k. Saml. III, 535 ff. K. S. 3. R. III, 217 f. 344.

Lenet 1586, da den kongelige Skole paa Frederiksborg flyttedes til Sorø. Tiden tillader os ikke at dvæle ved denne Skoles ret mærkelige Historie¹⁾. Kun skal det fremhæves, at den forestodes af en Række betydelige Mænd, hvoriblandt flere kongel. Historiografer, som Niels Krag, Jon Jakobsen Venusinus og Johannes Stephanus. Den sidste optog paany Sysselsættelsen med Sorøs Minder fra Middelalderen²⁾. Hans Søn, Steffen Hansen Stephanus, der blev Professor ved det af Christian IV. (1623) oprettede Akademi i Sorø, optog Faderens historiske Studier og førte dem saa vidt, at han derved med uudslettelig Træk har indskrevet sit Navn i vor Historiegranskings Aarbøger. —

* * *

Efter at Taleren havde givet en nærmere Skildring af den yngre Stephanus's Levned og Fortjenester, særlig som Saxos Udgiver og Samler af Kilder til vor Middelalders Historie³⁾, sluttede han med det Ønske, at Sorø under Fremtidens Omskiftelser maatte vedblive at være et Sted, hvor Danmarks gode Minder holdtes højt i Ære, og hvor Kjærlighed til Fædrelandet indpodedes den Ungdom, som oplærtes her.

Møde i Nykjøbing paa Mors.

Der havde været Tale om at holde et Højtidsmøde i Roskilde den 7. Juli 1898, i Anledning af, at det paa den Dag var 50 Aar, siden Tanken om Stiftelse af et Selskab for Danmarks Kirkehistorie paa et Møde i Roskilde Præstekonvent første Gang udtaltes af Frederik Hammerich. Forskjellige Hindringer stillede sig imidlertid i Vejen, og Planen maatte for saa vidt opgives. Imidlertid forløb Dagen dog

¹⁾ Jvfr. Hist. Tidsskrift 4. R. VI, 474 ff.

²⁾ Se Rørdam, Hist. Saml. og Studier III, 187 ff.

³⁾ Se Rørdam, Hist. Saml. og Studier I.

ikke ganske ubemærket; bl. a. fremkom der i »Jyllands-Posten«, for 7. Juli og mulig i andre Blade følgende velvillige Omtale af Selskabets mangeaarige Virksomhed:

Selskabet for Danmarks Kirkehistorie

fylder i Dag 50 Aar, for saa vidt som Planen til Selskabets Stiftelse første Gang blev fremsat paa Roskilde Præstekonvents Møde 7. Juli 1848 af daværende Magister Fr. Hammerich, residerende Kapellan ved Trinitatis Kirke i Kjøbenhavn, død som theologisk (kirkehistorisk) Professor ved Universitetet.

Da Selskabet havde bestaaet i 25 Aar, udgav dets daværende (og nuværende) Formand, Dr. phil. Holger Rørdam, Sognepræst i Lyngby, et 264 Sider stort Jubilæumsskrift, indeholdende Meddelelse om Selskabets Stiftelse og Virksomhed i de forløbne 25 Aar, samt Overblik over Bidragene til det, der da var udkommet af Selskabets Tidsskrift »Kirkehistoriske Samlinger«, og endelig kronologisk ordnet Udtog af samtlige Breve og daterede Aktstykker i »Samlingerne«. Det er at haabe, at et saadant Skrift vil blive udgivet ogsaa for de nu svundne sidste 25 Aar; det vil i høj Grad lette Brugen af Samlingerne at have en saadan Oversigt over Indholdet og Aktstykkerne. En Meddelelse om Selskabets Virksomhed vil kunne gøres langt mindre udførligt, end for de første 25 Aars Vedkommende, da der gaves temmelig indholdsrige Referater af, hvad der var blevet forhandlet eller holdt Foredrag om paa de Møder, som Selskabet næsten aarlig afholdt paa Steder rundt omkring i Landet. Disse Møder, der have stor Betydning baade for Befolkningen og for Selskabet, laa derefter i Dvale i en Aarrække, indtil det ved et fra Kultusministeriet tilstaaet aarligt Tilskud blev Selskabet muligt for fem Aar siden at gjenoptage dem, saa der nu hvert Aar holdes flere saadanne Møder i de forskjellige Egne, i By og paa Land. I Reglen er der i »Samlingerne« givet Meddelelser om disse »kirke- og kunsthistoriske Møder«, som deres officielle

Benævnelse er; og stundom ere Foredragene blevne gjen-givne i deres Helhed.

Det er en meget stor Virksomhed, Selskabet har øvet i de forløbne 50 Aar, og det er at vente, at det endnu maa have en lang Levetid for sig uden at lide af Alderdommens Tryk. Man maa antage, at netop Møderne med Foredrag ville give det yderligere Livskraft ved Tilgang af nye Medlemmer. Naar man ser paa, hvad Selskabet har udgivet, fæstes Blikket naturligvis og uvilkaarligt først paa »Samlingerne«, af hvilke er udkommet 1ste Række i to Bind, 2den og 3die, hver paa 6 Bind, og af 4de Række er udkommet 4 Bind, samt to Hefter af 5te Bind; hvert Bind har i Reglen bestaaet af 4 Hefter, af hvilke der i de senere Aar sædvanlig er udkommet 2 aarlig. Indholdet er af meget blandet Natur, og en Mængde Forfattere have i Aarenes Løb meddelt Bidrag; men vilde man opgjøre det statistisk, vilde man vistnok finde, at mere end Halvdelen stammer fra Dr. Holger Rørdam, som i over 40 Aar har været Selskabets Formand og Redaktør af »Samlingerne«. Og det er ikke, som om Indholdet kun skulde være af Interesse for Præster; tværtimod vil Enhver kunne finde Meget, som vil kunne interessere. Alene et Blik paa Indholdet af det senest udkomne Hefte vil vise, hvor rigt et Udvalg af Stof der er: »Testamenter ved Begravelser«, ved Sognepræst J. Nissen; — »Præsten Nic. Jæger og hans Kamp mod Bøndernes Sommer-Riden paa Møn«, ved H. Rørdam; — »Et hidtil ukjendt Arbejde af Viborg-Bispen Knud Mikkelsen«, ved Dr. phil. William Christensen; — »En Skriftebok från Gøinge härad på 1600-talet«, af Professor Dr. Otto Ahnfeldt; — »Biskop Jakob Lodbergs Iver for Christendoms-Undervisning«, ved Sognepræst John Hansen; — »Det restaurerede formentlige Helligaandshus i Randers«, af Læge N. H. Bay; — »Forskjellige Forfatters Bidrag til Evangelisk-christelig Psalmebog«, ved Biskop J. N. Skaar; — »Forfatteren Oluf Lauritsen Trunthiem eller Arctander«, ved H. Rørdam; — »Hvad Præsten Niels Pedersen

i Baarse efterlod sig«, ved Sagfører N. V. Nielsen. Det vil heraf fremgaa, at det ikke er alene Gejstlige, som yde Bidrag, og at der blandt Medarbejderne ogsaa er Mænd fra de to andre nordiske Riger.

Men desuden har Selskabet — uagtet det aldrig har havt mange Penge at raade over — dels udgivet, dels ydet Tilskud til Udgivelse af forskellige Værker, som ellers næppe nogensinde vilde have set Lyset, men om hvilke man maa sige, at de nu ere aldeles uundværlige. Vi skulle nævne enkelte af dem: »Danske Kirkelove vedrørende Kirken, Skolen og de Fattiges Forsørgelse 1536—1683« I—III, udgivne af H. Rørdam, der ogsaa har udgivet »Danske Skrifter fra Reformationstiden«; — S. Gjellerup: »Biskop Jens. Dinesen Jersin«, et Bidrag til Danmarks Skole- og Kirkehistorie i det 17. Aarhundrede; — Immanuel Barfod: »Den falsterske Gejstlighed« I—II; — H. Rørdam: »Kjøbenhavns Kirker og Klostre i Middelalderen« — og endelig de to saa højt værdifulde: L. Helweg »Den danske Kirkes Historie« før og efter Reformationen, hvert i 2 store Bind, og A. D. Jørgensen: »Den nordiske Kirkes Grundlæggelse og første Udvikling«, i hvilket betydningsfulde Værk den nu afdøde Rigsarkivar har spredt nyt Lys over saa meget, der tidligere var dunkelt eller laa i Taage.

Vi skulle slutte med at bringe Selskabet paa dets 50 Aars Fødselsdag Tak for dets hidtidige Virksomhed og Ønsket om, at de næste 50 Aar maa forløbe lige saa godt.

V. B.

Skjønt der altsaa ikke blev noget af den løselig paa-tænkte Jubilæumsfest i Roskilde, kom det Møde, der den 20. Juli 1898 holdtes i Nykjøbing paa Mors, dog i visse Maader til at bøde derpaa ved at bære et Højtids-præg, begrundet paa Erindringen om den tilbagelagte lange Aarrække, i hvilken det havde været Selskabet forundt at leve og virke.

Da Bestyrelsen var gjort opmærksom paa, at de akustiske

Forhold i Nykjøbing Kirke ikke vare de heldigste, foretrak man at holde Mødet i Haandværkerforeningens rummelige Sal, og da den Bemærkning var fremkommen fra flere Sider, at det var bedst at dele Foredragene, for at Tilhørerne ikke skulde trættes, naar der stilledes altfor store Krav til deres Opmærksomhed og Udholdenhed, saa blev Mødet ordnet saaledes, at det faldt i to Afdelinger, før og efter Middag. Herved blev der tillige Lejlighed til Afholdelse i Mellemtiden af et Fællesmaaltid for dem, som havde Lyst til at deltage deri. Ved Sognepræst Vilh. Hansens gode Bistand var for øvrigt alt forud lagt til Rette saaledes, at Mødet kunde forløbe paa en smuk og god Maade, som Tilfældet da ogsaa blev. En Række Billeder af jyske Kirkebygningsformer fra Middelalderen, som af Arkitekt Fr. Uldall vare ophængte i Salen, forberedte Forsamlingen paa de Foredrag, der skulde lyde her.

Kl. 10^{1/2} fyldtes Salen, og Mødet aabnedes med vor Yndlingssang: »Udrundne er de gamle Dage«, hvorpaa Selskabets Formand H. F. Rørdam hilsede Forsamlingen velkommen og gjorde opmærksom paa, at det var første Gang i Selskabets lange Levetid, at det vovede sig saa langt mod Nordvest; men vi haabede, at der ogsaa her skulde være Ørenlyd for de Oplysninger, vi havde at meddele, saa meget mere som disse for en ikke uvæsentlig Del vilde tage Sigte paa Minder — i Bygning og Skrift — der særlig knyttede sig til Øen Mors.

Derefter afholdtes følgende to Foredrag, der her meddeles efter Talernes Manuskript: